

Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychny.

6. Kucherenko, I. (2012). *Osnovna orhanizatsiyna forma navchannia ta ii modyfikovani formy*. [The main organizational teaching form and its modified forms]. Pedahohichni nauky.

7. Nechyporuk, Z. S. (1955). *Shyryty peredovyi pedahohichniy dosvid*. [To spread advanced pedagogical experience]. Radianska shkola.

8. Ostroverhova, N. M. (2014). *Urok yak sotsialno-pedahohichna systema*. [Lesson as a social-pedagogical system]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystostin*.

9. Pomahaiba, V. (1928). *Sproba otsynyty tehniku «typovoho uroku» v trudshkoli za danymy avtofiksiatsiyi povedinky uchniv*. [The attempt to estimate the technique of «a typical lesson» at a labor school using the data of auto fixation of pupils' behavior]. *Ukrainskyi visnyk eksperymentalnoyi pedahohiky ta refleksolohiyi*.

10. Prysiazhniuk, K. F. (1952). *Vyvchennia i uzahalnennia peredovoho pedahohichnoho dosvidu*. [Learning and generalization of the advanced pedagogical experience]. Radianska shkola.

11. *Prohramnyi document v istorii radianskoyi shkoly*. (1932). [Program document in the history of soviet school]. Radianska shkola.

12. «Pro navchalni plany dlia pochatkovoyi, nepovnoyi serednioyi ta serednioyi shkoly URSSR». (1935). [«About curricula for elementary, incomplete secondary and secondary school of the UkrSSR»]. *Zbirnyk zakoniv ta rozporiadzhen robotnycho-selianskoho uriadu Ukrainy za 1935 rik*.

13. *Radianska osvita*. (2017). [Radianska osvita]. Kyiv, №4–10.

14. Savchenko, O. Ya. (2012). *Dydaktyka pochatkovoyi osvity*. [Didactics of elementary education]. Kyiv: Hramota.

15. Usenko, Ye. H. (1952). *U borotbi za povnu uspishnist*. [In achieving academic success]. Radianska shkola.

16. Chavdarov, S. (1950). *Zapobihannia neuspishnosti uchniv – oboviazok kozhnoho vchytelia*. [To prevent pupils' academic failure is the duty of every teacher]. Radianska osvita.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КРАВЧУК Оксана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: історія новаторського руху в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KRAVCHUK Oksana Volodymyrivna – candidate of sciences (pedagogics), associate professor of the department of teaching methods and innovation technologies in elementary school Uman state pedagogical university named after Pavlo Tychny.

Circle of scientific interests: the history of innovation movement in Ukraine.

Дата надходження рукопису 16. 09. 2017 р

УДК 378.22:37(045)

МОЙСЕЄНКО Раїса Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольського державного університету, e-mail:henomelis15@ukr.net

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАСОБАМИ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства досить чітко виражена потреба у фахівцях, що володіють високим рівнем розвитку творчого потенціалу, вмінням системно ставити і вирішувати різні завдання. Творчий підхід у виконанні професійної діяльності можна розглядати не тільки як професійну характеристику, але й як необхідну особистісну якість, що дозволяє людині адаптуватися в швидко мінливих соціальних умовах і орієнтуватися в інформаційному полі,

що все більше розширюється. У зв'язку з цим актуалізується проблема активізації пізнавальної діяльності студентів вищого навчального закладу, розвитку вмінь швидко орієнтуватися в нових технологіях та адаптуватися до них, використовувати отримані знання в професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування творчої особистості майбутнього фахівця знайшла своє глибоке обґрунтування у дослідженнях багатьох вчених: В. Біблера, І. Волкова, А. Виготського,

О. Леонтьєва, В. Моляко, Я. Пономарьова, В. Чудновського та ін., що надає можливість з'ясувати шляхи та умови розвитку творчих якостей особистості.

На думку О. Леонтьєва [6], найважливішим завданням сучасної вищої школи є формування у студентів настанови на творчість, на вільний, проте відповідальний вибір.

Відповідно С. Сисоевої, «...творча особистість – це, з одного боку, суб'єкт творчих соціальних відносин і свідомої творчої діяльності, а з іншого – причина творчої діяльності та соціально, творчих значущих дій, що здійснюються в певному соціальному середовищі» [18, с. 125].

Проблема активізації пізнавальної діяльності відображена у дослідженнях В. Андрєєва, Л. Арістової, М. Данилова, Г. Костюка, В. Лозової, М. Махмутова, В. Оконя, Т. Шамової, Г. Щукіної й ін. Пізнавальна активність розглядається вченими як складна, інтегральна категорія, що тісно пов'язана з метою, пізнавальними мотивами, розумово-емоційною чутливістю тих, хто навчається, проявами самостійності, більш або менш розвинутим творчим мисленням, володінням евристичними та креативними методами пізнання.

Проаналізувавши різні науково-педагогічні джерела з даної проблематики, ми дійшли висновку, що під час організації навчального процесу головне – створити умови, які будуть сприяти успішному оволодінню майбутньою професією. Досягнення цієї мети може бути забезпечене, якщо при побудові навчального-виховного процесу будуть використовуватися різні методи й засоби активізації пізнавальної діяльності студентів.

Мета статті – на основі аналізу науково-педагогічної літератури розглянути та проаналізувати підходи до активізації пізнавальної діяльності; визначити вплив активізації пізнавальної діяльності на формування творчої особистості студента – майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корінні зміни, які здійснюються в усіх сферах життя – політичній, економічній, соціальній, духовній – не можуть не впливати на освіту та навчання і потребують змін в змісті, формах, методах навчання. І це закономірно. Формування майбутнього спеціаліста як творчої особистості – це така ж важлива складова підготовки випускника, як і формування професійних знань, умінь, навичок та культури, і є планомірним процесом впливу на особистість студента протягом усіх років навчання з метою набуття ним методів творчої діяльності та її подальшої активізації.

Певний інтерес для цього дослідження становлять погляди Б. Ананьєва, А. Белкіна та О. Ткаченка, А. Леонтьєва, А. Петровського, В. Петровського, С. Рубінштейна, Е. Юдіна й ін., які вважають, що діяльність – це обопільний процес впливу людини на навколишній світ і навколишнього світу на людину.

Співвідношення понять «діяльність» і «активність» розглядав П. Гальперін. Він вважав, що: «дії, які керуються суб'єктом на основі орієнтування щодо образу, є актами поведінки, а там, де немає орієнтування дій на основі образу, немає поведінки, а є тільки реакція організму (автоматизм). Якщо опору задоволенню потреби немає взагалі, то не потрібні ні орієнтування, ні діяльність. Коли ж неможливо автоматично задовольнити потребу через соціальний і предметний опір, виникає необхідність активного орієнтування, діяльності» [3, с. 123–124].

На основі аналізу наукових праць вищезазначених вчених можна констатувати, що будь-який вид діяльності (праця, навчання, гра) є єдністю практичної та теоретичної її сторін; діяльність відбувається в процесуальному (як реалізація відносин) й особистісному (власне психічні процеси) планах. Ефективний же розвиток особистості майбутнього спеціаліста в процесі професійної підготовки визначається активним характером діяльності, основними ознаками якої називають свідомість, самостійність, креативність. Розвиток особистості майбутнього випускника вищого навчального закладу забезпечується її переходом на більш високий рівень володіння діяльністю (від відтворення до творчості).

Одним із важливіших аспектів діяльності є суб'єктність. Так, С. Рубінштейн [17] наголошував, що до неї належить саморозвиток особистості. Загалом погоджувались із цією думкою, інші науковці додають деякі аспекти: А. Брушлінський [2] – цілісність і активність особистості, К. Абульханова [1] – ініціативність і відповідальність.

Модернізація освітнього процесу у вищому навчальному закладі пов'язана з переходом з пасивної участі студента на активну позицію, яка забезпечує стан суб'єкту власної освіти та професійного становлення. Професійне становлення майбутнього фахівця обумовлене цілеспрямованою підготовкою студентів до творчої праці та інноваційної діяльності.

Навчальний процес у вищій школі протікає в умовах спільної діяльності студентів та викладачів. Викладачу обов'язково необхідно дотримуватися однієї з головних умов гуманістичної спрямованості спільної діяльності викладача й студентів: у центрі цієї діяльності перебуває особистість студента як

головна загальнолюдська цінність.

Формуванню професійних якостей майбутнього фахівця допоможе використання в навчальному процесі активних (в їх складі – інтерактивних) технологій та методів навчання. Застосування активних методів навчання сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку свідомості, самостійності, творчості в діях; закріплює у студентів уміння мобілізувати, актуалізувати знання, способи діяльності, робити висновки з вивчених фактів; націлювати себе на пізнання нового.

Проблеми активізації пізнавальної діяльності студентів на основі застосування активних методів, форм навчання в підготовці майбутніх фахівців обгрунтовані в дослідженнях багатьох учених, зокрема: Л. Кондрашової [4;5], П. Лузана [7], О. Павленко [11–14], О. Пометун, Л. Пироженко [16] й ін. Активізацію пізнавальної діяльності студентів вони тісно пов'язують з метою, пізнавальними мотивами, розумово-емоційною чутливістю студентів, проявами самостійності, розвинутим творчим мисленням, володінням евристичними й креативними методами пізнання. Активізація пізнавальної діяльності студентів – це не тільки діяльність суб'єкта, але і його ставлення до характеру та процесу організації діяльності, якість самої діяльності.

Так, А. Маркова [9] вказує, що активізація пізнавальної діяльності передбачає застосування різних методів, засобів, форм навчання, що спонукають особистість до виявлення активності, впливає на формування позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності, пізнавальних інтересів через безпосереднє залучення кожного студента до навчальної діяльності, навчального спілкування на основі суб'єкт-суб'єктних відносин і в аудиторній, і в позааудиторній роботі, що дає їм змогу самореалізовуватися та самостверджуватися.

П. Лузан [7] розглядає активізацію навчання як цілеспрямований процес розвитку навчально-пізнавальної активності студентів через включення їх, як суб'єктів педагогічної взаємодії, у різновиди пізнавальної діяльності. На думку дослідника, для підвищення ефективності навчального процесу необхідно здійснювати оптимальний вибір способів, методів, форм, засобів навчання студентів.

Г. Щукіна [21] розглянула проблему активізації навчально-пізнавальної діяльності як необхідність здійснення під час навчання процесу, спрямованого на посилену спільну навчально-пізнавальну діяльність викладача і студента (взаємодія), на подолання інерції, пасивних і стереотипних форм викладання й навчання.

3. Слєпкань вказує на те, «що активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів розуміється як цілеспрямована діяльність викладача, спрямована на розробку і використання такого змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання, які сприяють підвищенню пізнавального інтересу, активності, творчої самостійності студентів у засвоєнні знань, формування навичок і вмінь, застосування їх на практиці» [19, с. 64].

Активні методи навчання є одними з найбільш перспективних у професійній підготовці майбутніх фахівців. У практиці викладання навчальних дисциплін в системі університетської освіти в Україні накопичений чималий досвід використання активних (інтерактивних) методів навчання (Р. М. Мойсеєнко) [10]. Істотним є те, що з'являються нові методи або різновиди вже відомих методів, деякі методи отримують нові назви.

Прагнення до більш чіткого розмежування різновидів активних (інтерактивних) методів навчання спричиняє необхідність їх класифікації. У науковій літературі існують різні підходи до класифікації активних методів навчання (їм присвятили свої дослідження А. Алексюк, В. Ляудіс, В. Петрушин, Г. Самохіна, А. Смолкін та ін.).

Так, В. Ляудіс [8] пропонує виокремити з-поміж сучасних активних методів навчання три групи, які використовуються для спрямованого формування різних видів пізнавальної діяльності та форм мислення: методи програмованого навчання, методи проблемного навчання, методи інтерактивного (комунікативного) навчання. В. Ляудіс підкреслює, що кожен з методів виникав як «спроба подолання обмеженості традиційних методів навчання, а також тих обмежень, які породжувалися активним методом» [8, с. 12–13].

А. Толмашов [20] поділяє активні методи на дві групи за їхніми функціональними ознаками: методи, що сприяють засвоєнню значного теоретичного матеріалу (семінари, обмін досвідом, вирішення конкретних навчально-пізнавальних завдань і т. ін.), і ситуаційно-рольові методи навчання (розбір конкретних ситуацій, ділові, рольові ігри тощо).

Дещо іншу точку зору спостерігаємо у В. Петрушина [15], який методи активного навчання поділяє за головними напрямками: за характером навчально-пізнавальної діяльності (імітаційні й неімітаційні; імітаційні, своєю чергою, бувають ігрові та неігрові, до неігрових також відносять аналіз конкретних ситуацій (АКС), дії за інструкцією і т. ін.); за типом діяльності учасників у ході пошуку способів вирішення завдань (методи, побудовані на:

ранжируванні за різними ознаками предметів або дій; оптимізації процесів і структур; проектуванні й конструюванні об'єктів; спілкуванні в конфліктних ситуаціях; вирішенні дослідницького, управлінського або соціально-психологічного завдання; демонстрації та тренінгу навичок уваги, вигадки, оригінальності, швидкості мислення та ін.); за чисельністю (індивідуальні, групові, колективні методи).

Нам імпонує точка зору О. Павленко [14] щодо класифікації активних (в їх складі – інтерактивних) методів навчання. Основною ознакою класифікації активних (інтерактивних) методів навчання виступає характер навчально-пізнавальної діяльності студентів. На нашу думку, така класифікація активних методів навчання дозволяє найбільш повно реалізувати у навчальному процесі принцип педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості. Дотримання у викладацькій діяльності принципу педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості дозволяє будувати навчальний процес на основі рівноправності суб'єктів навчального процесу у системі «викладач – студенти», «викладач – студент», «студент – студенти». Таким чином відбувається особистісна орієнтація співрозмовників (здатність бачити й розуміти співрозмовника), рівноправність психологічних позицій співрозмовників (не допускається домінування викладача в спілкуванні, викладач має визнавати право студента на власну думку, погляди), нестандартність прийому спілкування.

Не зважаючи на те, що О. Павленко [14] запропонувала класифікацію активних (інтерактивних) методів навчання, котру автор використовує у методичній підготовці майбутніх викладачів економіки, ми вважаємо, що для творчо працюючого викладача не є проблемою адаптування даної класифікації до викладання психолого-педагогічних дисциплін у системі університетської освіти. Відповідно до характеру навчально-пізнавальної діяльності студентів, автор виокремлює *неімітаційні та імітаційні* активні (інтерактивні) методи. До *неімітаційних методів відносяться*: проблемні методи, змагальні методи («оціни рішення», захист теми, на індивідуального переможця, економічний КВК, економічні «хрестикнутики», економічний брейн-ринг та ін.). До *імітаційних* – імітація майбутньої виробничої індивідуальної діяльності (аналіз конкретних економічних ситуацій, метод інциденту, імітаційні вправи) та колективна імітація майбутньої виробничої діяльності (ігрові методи (ділові, рольові, стимуляційні та інші види ігор), мозкову атаку, метод Case Studies).

Здійснивши аналіз сутності кожного

активного (інтерактивного) методу навчання за класифікацією О. Павленко, виокремимо один з важливих аспектів на якому наголошує дослідниця. Автор розмежує такі поняття, як «аналіз конкретних ситуацій» і «метод кейс-стаді» [14, с. 222–224] та доводить, що це різні методи, оскільки передбачають різний характер активізації пізнавальної діяльності студентів (індивідуальну імітацію майбутньої професійної діяльності та колективну імітацію майбутньої професійної діяльності). По-перше, аналіз конкретних економічних ситуацій застосовується як індивідуальний метод у навчальному процесі (це означає, що кожен студент індивідуально вирішує майбутню виробничу ситуацію та надає її рішення для обговорення). Метод Case Studies передбачає обов'язкову підготовку й обговорення ситуації в мікрогрупі, а обраний спікер мікрогрупи пропонує прийнятний варіант рішення своєї мікрогрупи для загального обговорення (тобто цей метод використовується для колективного обговорення). По-друге, методика проведення заняття з застосуванням методу аналізу конкретної ситуації і методика проведення заняття з застосуванням методу кейс-стаді мають низку відмінностей. *Методика проведення заняття за методом аналізу конкретної ситуації ділиться на 4 етапи*: 1) складання викладачем конкретної ситуації й постановка студентам контрольних питань; 2) здійснення індивідуально студентами розрахунків, необхідних для аналізу ситуацій; 3) проведення дискусії серед студентів за результатами аналізу; 4) оцінка викладачем рішення ситуації. Методика проведення заняття з застосуванням методу кейс-стаді значно складніша й розділена на 7 етапів: 1) розробка навчальної практичної ситуації; 2) постановка викладачем основних питань з кейсу, «вступне слово»; 3) розподіл студентів на малі групи (мікрогрупи) (не більше 3–5 чоловік у кожній групі); 4) робота студентів у складі малої групи, вибір «спікера»; 5) презентація рішень з кейсу кожною малою групою; 6) загальна дискусія, питання, виступи з місць; 7) виступ викладача й аналіз кейса викладачем. Таким чином, можна констатувати, що це різні методи як за організацією навчально-пізнавальної діяльності (індивідуальна і колективна), так і за методикою проведення навчального заняття» [14, с. 223–224].

Враховуючи підхід О. Павленко до розмежування та застосування у навчальному процесі методу «аналізу конкретних ситуацій» і «методу кейс-стаді», у своїй професійній викладацькій діяльності при викладанні психолого-педагогічних дисциплін ми адаптуємо та використовуємо як метод «аналізу конкретних ситуацій», так і «метод кейс-стаді».

Окрім цього, у викладанні психолого-педагогічних дисциплін ми пропорційно застосовуємо у підготовці майбутніх фахівців проблемний метод, ділові ігри (їх різновид – рольові ігри), «мозкову атаку», змагальні методи та ін.

Нами було проведено спостереження, анкетування та діагностування студентів, яке доводить ефективність використання активних (інтерактивних) методів навчання у підготовці майбутніх фахівців. Таким чином ми можемо констатувати, що застосування різноманітних активних (інтерактивних) методів навчання у підготовці майбутніх фахівців є дієвим інструментом формування творчої особистості студента, активізації його навчально-пізнавальної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Застосування різноманітних форм і методів навчання сприяє активізації навчальної діяльності як викладача, так і студента, оскільки відбувається постійна активна взаємодія всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і той, хто навчається, і той, хто навчає, є рівноправними суб'єктами навчання. Активізація навчальної діяльності – це цілеспрямована діяльність викладача, яка спрямована на удосконалення змісту, форм, методів, прийомів та засобів навчання з метою збудження інтересу, підвищення активності, творчості, самостійності в засвоєнні знань, формуванні умінь, навичок, використання їх на практиці. Це напрямок діяльності тих, хто навчається, на удосконалення вже наявних і пошук нових знань.

Подальші напрямки дослідження будуть присвячені розгляду сутності і особливостей принципу педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості; розробці концептуальних положень формування творчої особистості майбутнього фахівця в умовах університетської освіти; структурної моделі формування творчої особистості майбутнього фахівця, що вимагає глибокого вивчення й аналізу наукових джерел з метою визначення дидактичних можливостей і практичної значущості окреслених проблем.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова К. А. Психология и сознание личности / К. А. Абульханова. – Москва: МПСИ; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 1999. – 224 с.
2. Брушлинский А. В. Избранные психологические труды / А. В. Брушлинский. – Москва: Изд-во «Институт психологии РАН», 2006. – 623 с.
3. Гальперин П. Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий / П. Я. Гальперин // Исследования мышления в советской психологии. – Москва:

Изд-во «Институт психологии РАН», 1966. – С. 87–125.

4. Кондрашова Л. В. Имитационно-игровое обучение в высшей школе: учебн. пособ. / Л. В. Кондрашова, М. Г. Виевская, Л. А. Савченко. – Кривой Рог: КГПИ, 2001. – 194 с.

5. Кондрашова Л. В. Педагогика высшей школы: проблемы, поиски, решения: монографический очерк / Л. В. Кондрашова. – Черкассы: ЧНУ имени Богдана Хмельницкого. – Кривой Рог, 2014. – 399 с.

6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность: учебн. пособ. / А. Н. Леонтьев. – Москва: Смысл, Академия, 2005. – 352 с. – (Серия: Классическая учебная книга).

7. Лузан П. Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Лузан Петро Григорович. – Київ, 2004. – 505 с.

8. Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии / В. Я. Ляудис. – 5-е изд. – Санкт-Петербург: Питер, 2008. – 192 с. – (Серия «Учебное пособие»).

9. Маркова А. К. Формирование мотивации учения: кн. для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – Москва: Просвещение, 1990. – 192 с. – (Серия «Психологическая наука – школе»).

10. Мойсеенко Р. М. Використання активних методів навчання у вищій школі / Р. М. Мойсеенко // Педагогика высшей и средней школы: сб. науч. работ / глав. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривой Рог: КГПУ, 2004. – Вып. 8. – С. 466 – 472.

11. Павленко О. О. Активізація пізнавальної діяльності як головний чинник формування майбутнього творчого фахівця / О. О. Павленко // Вісник Черкаського університету. – Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2013. – № 28(281). – С. 68–77.

12. Павленко Е. А. Активизация познавательной деятельности будущих преподавателей экономики / Е. А. Павленко // Педагогическая среда в университетах как пространство за профессионально-личностное развитие на будущее специалист: сборник научных статей. – София; Габрово: Ассоциация на професорите от славянските страни (АПСС): ЕКС – ПРЕС, 2011. – Кн. 2. Т. 1. – С. 284–289.

13. Павленко О. О. Навчальна активність студентів як визначальний фактор формування творчої особистості / О. О. Павленко // Педагогика высшей и средней школы: сб. науч. работ / глав. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривой Рог: КГПУ, 2007. – Вып. 17. – С. 274–284.

14. Павленко О. О. Теоретико-методологічні засади формування методичної культури викладача економіки в системі університетської освіти дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Павленко

Олена Олексіївна. – Черкаси, 2016. – 551 с.

15. Петрушин В. И. Психология и педагогика художественного творчества : учебн. пособ. / В. И. Петрушин. – Москва: Академический проект; Гаудеамус, 2008. – 490 с.

16. Пометун О. И. Интерактивні технології навчання: Теорії, практика, досвід: метод. посібн. / О. И. Пометун, Л. В. Пироженко. – Київ: А. П. Н., 2002. – 136 с.

17. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – Санкт-Петербург: Питер, 2000. – 712 с.

18. Сисоева С. О. Основы педагогичної творчості: підручник / С. О. Сисоева. – Київ: Міленіум, 2006. – 346 с.

19. Слепкань З. І. Наукові засади педагогичного процесу у вищій школі / З. І. Слепкань. – Київ: НПУ, 2000. – 210 с.

20. Толмашов А. Г. Классификация методов активного обучения с точки зрения применения их в контекстном обучении / А. Г. Толмашов // Развитие образовательного процесса: опыт, проблемы, перспективы: научно-метод. сб. – Абакан, 2000. – С. 53–63.

21. Щукина Г. И. Исследование активизации учебно-познавательной деятельности / Г. И. Щукина // Советская педагогика. – 1983. – № 3. – С. 36–37.

REFERENCES

1. Abulkhanova, K. A. (1999). *Psikhologiya i soznanie lichnosti*. [Psychology and personality consciousness]. Moscow.

2. Brushlinskiy, A. V. (2006). *Izbrannye psikhologicheskie trudy*. [Selected psychological works]. Moscow: Izd vo «Institut psikhologii RAN».

3. Galperin, P. Ya. (1966). *Psikhologiya myshleniya i uchenie o po etapnom formirovanii umstvennykh deystviy*. [Psychology of thinking and the study of gradual formation of the cognitive actions]. Issledovaniya myshleniya v sovetskoy psikhologii. Moscow : Izd vo «Institut psikhologii RAN».

4. Kondrashova, L. V. (2001). *Imitatsionno-igrovoe obuchenie v vysshey shkole : uchebn. posob.* [Imitational game education in higher school: manual]. Krivoy Rog : KGPI.

5. Kondrashova, L. V. (2014). *Pedagogika vysshey shkoly: problemy, poiski, resheniya : monograficheskiy ocherk*. [Higher school pedagogy: problems, searches, solutions: monographical outline]. Cherkassy: ChNU imeni Bogdana Khmel'nitskogo. – Krivoy Rog.

6. Leontev, A. N. (2005). *Deyatelnost. Soznanie. Lichnost: uchebn. posob.* [Activity. Consciousness. Personality: textbook]. Moscow: Smysl, Akademiya. (Seriya: Klassicheskaya uchebnaya kniga).

7. Luzan, P. H. (2004). *Teoretychni i metodychni osnovy formuvannya navchalnopiznavalnoi aktyvnosti studentiv u vyshchykh ahrarnykh zakladakh osvity*.

[Theoretical and methodological basics of formation of educational and cognitive activity of students in higher agricultural educational institutions]. Kiev.

8. Lyaudis, V. Ya. (2008). *Metodika prepodavaniya psikhologii*. [Psychology teaching methodics]. Sankt-Peterburg: Piter. (Seriya «Uchebnoe posobie»).

9. Markova, A. K. (1990). *Formirovanie motivatsii ucheniya: kn. dlya uchitelya*. [Formation of learning motivation: teacher's book]. Moskva: Prosveshchenie. (Seriya «Psikhologicheskaya nauka – shkole»).

10. Moiseienko, R. M. (2004). *Vykorystannia aktyvnykh metodiv navchannia u vyshchii shkoli*. [Usage of active methods in higher school] In V. K. Buryak (Ed.), *Pedagogics of higher and secondary schools : Sat. scientific works*, vip. 8. Kryvyi Rih : KSPU.

11. Pavlenko, O. O. (2007). *Navchalna aktyvnist studentiv yak vyznachalniy faktor formuvannya tvorchoi osobystosti*. [Academic activity of students as a determining factor in the formation of a creative personality]. In V. K. Buryak (Ed.), *Pedagogics of higher and secondary schools : Sat. scientific works*, vip. 17. Kryvyi Rih: KSPU.

12. Pavlenko, Ye. A. (2011). *Aktivizatsiya poznavatelnoy deyatelnosti budushchikh prepodavateley ekonomiki*. [Activation of cognitive work of future economics teachers]. Sofiya ; Gabrovo.

13. Pavlenko, O. O. (2013). *Aktivizatsiia piznavalnoi diialnosti yak holovnyi chynnnyk formuvannya maibutnoho tvorchoho fakhivtsia*. [Activation of cognitive activity as the main factor in the formation of the future creative specialist]. Cherkasy.

14. Pavlenko, O. O. (2016). *Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannya metodychnoi kultury vykladacha ekonomiky v systemi universytetskoj osvity*. [Theoretical and methodological principles of formation of methodical culture of the teacher of economics in the system of university education]. Cherkassy.

15. Petrushin, V. I. (2008). *Psikhologiya i pedagogika khudozhestvennogo tvorchestva : uchebn. posob.* [Psychology and pedagogy of creative work: textbook]. Moskva: Akademicheskii projekt; Gaudeamus.

16. Pometun, O. I. (2002). *Interaktyvni tekhnologii navchannia: Teorii, praktyka, dosvid*. [Interactive Learning Technologies: Theories, Practice, Experiences]. Kyiv: A. P. N.

17. Rubinshteyn S. L. (2000). *Osnovy obshchey psikhologii*. [Basics of general psychology]. Sankt-Peterburg: Piter.

18. Sysioeva, S. O. (2006). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti*. [Basics of Pedagogical Creativity]. Kyiv: Millennium.

19. Sliepkan, Z. I. (2000). *Naukovi zasady pedahohichnoho protsesu u vyshchii shkoli*. [Scientific conditions of pedagogical process in higher school].

Kyiv: Millennium.

20. Tolmashov, A. G. (2000). *Klassifikatsiya metodov aktivnogo obucheniya s tochki zreniya primeneniya ikh v kontekstnom obuchenii*. [Classification of active teaching methods according to their usage in a certain sphere of teaching]. Abakan.

21. Shchukina, G. I. (1983). *Issledovanie aktivizatsii uchebno-poznavatelnoy deyatel'nosti* [Research of cognitive and learning work activation]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МОЙСІЄНКО Раїса Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольського

державного університету.

Наукові інтереси: дидактика вищої школи, методика викладання у вищій школі, професійне становлення майбутнього фахівця.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MOISEIENKO Raisa Mykolaïivna – Candidate of pedagogical sciences, associate professor, associate professor of the pedagogy and education department of Mariupol State University.

Circle of research interests: high school didactics, high school teaching methods, professional development of the future specialist.

Дата надходження рукопису 23. 09. 2017 р.

УДК 378.09.4“1863”

МОКЛЯК Володимир Миколайович –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
e-mail: vovchik-teacher@rambler.ru

УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ СТАТУТ 1863 Р.: КОМПРОМІС МІЖ ПРОФЕСОРСЬКОЮ КОРПОРАЦІЄЮ ТА ВЛАДОЮ ЧИ УПРОВАДЖЕННЯ РЕАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний світ характеризується кардинальною зміною системи вищої освіти у всіх країнах світу. Нові відносини вищих навчальних закладів з державою та суспільством, вимоги до якості підготовки студента, осучаснення нормативного регулювання діяльності вишів, контроль чи диверсифікація фінансових потоків зумовлюють появу низки праць, у яких детально проаналізовано чинники виникнення складних умов, у яких опинилися сучасна вища школа, і, зокрема, університети (наприклад, Я. Пелікан «Ідея університету. Переосмислення» [5], Б. Рідінгс «Університет в руїнах» [6] тощо). Так, А. Блум стверджує, що «автономія знання як самоцелі знаходиться под угрозой, поскольку больше не существует субъекта, способного воплотить данный принцип» [6, с. 18]. Таким об'єктом, відповідно своїй ідеї та місії, визначеним у працях багатьох всесвітньо відомих мислителів, повинен бути університет. Однією з ключових проблем сучасних університетів є упровадження принципів автономії та академічної свободи у практику їх діяльності у поєднанні з відповідальністю перед студентом, суспільством та державою.

Гармонійно розвинена особистість може сформуватися в університеті за у випадку єдності навчання та наукових досліджень. Досягти цього має допомогти автономія.

«Університету автономия, академические свободы жизненно необходимы, прежде всего, для того, чтобы создать почву, на которой только и могут вырасти такие формы научной, учебной, просветительской и культурной деятельности, с которыми он вступит в третье тысячелетие» [8]. Саме тому актуальним стає дослідження історії розвитку вітчизняних університетів, зокрема їх нормативно-правове регулювання у прогресивному для того часу університетському статуті 1863 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Університетська реформа, яка збіглася в часі з придушенням польського повстання, наступом реакції, прискорилося потребою впорядкувати так зване «університетське питання», про яке так багато писали вітчизняні дослідники (П. Виноградов, Ф. Вігте, К. Кавелін, Д. Менделєєв, П. Мілюков, М. Пирогов, Д. Писарєв, В. Спасович, С. Уваров та ін.) [3].

Мета статті. Здійснити детальний аналіз загального статуту вітчизняних університетів 1863 р., дослідити права та повноваження ректора, ради та правління як колегіальних органів управління та узагальнити роль статуту в розвитку автономії університетів України XIX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідники виділяють зовнішні та внутрішні причини реформи у вищій школі 60-х рр. XIX ст.: внутрішні – збільшення